

УДК 281.93(477.84):726

МАРТИНІВ ЮРІЙ,

здобувач кафедри стародавньої і середньовічної історії

Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка

ФОРМУВАННЯ АРХІТЕКТУРНОГО КОМПЛЕКСУ ПОЧАЇВСЬКОЇ ЛАВРИ В 1831-1920 рр.

У статті досліджується формування архітектурного ансамблю Почаївської лаври в 1831-1920 рр., якому в середині ХХ ст. надано статус пам'ятки історії та культури. На основі аналізу архітектурних проектів храмів лаври розкрито особливості архітектурних стилів споруд ХІХ - поч. ХХ ст. Відзначено, що розбудова лаври тісно пов'язана з творчістю видатних архітекторів, скульпторів, художників, різьбярів, будівничих. Показано, як на формування історико-культурного обличчя Почаївської лаври впливали різноманітні обставини, зокрема політичного, економічного, культурного характеру.

Ключові слова: Волинь; Почаївська лавра; архітектура; культурна спадщина; мистецтво; монастир; храм; собор.

Постановка проблеми та стан її вивчення. Актуальність статті ґрунтується на необхідності вивчення історії формування архітектурного комплексу Почаївської лаври в 1831-1920 рр. як об'єкта культурної спадщини, який уже кілька років поспіль є предметом політичних і майнових суперечок. Спроби вилучення архітектурних споруд лаври з Державного реєстру та наступної їх передачі у власність РПЦ (МП) викликали збурення в суспільстві та негативні оцінки з боку культурної та наукової громадськості.

Окремі аспекти досліджуваної проблеми розглядалися в наукових працях І. І. Огієнка [7], П. Д Ричкова, В. Д. Луца [8], В. Є. Рожко [10]. Аналіз деяких архітектурних змін зробили лаврські історики Амвросій [1], А. Ф. Хойнацький [12], проте вони зосередили свою увагу більше на духовних аспектах.

Об'єктом статті є архітектурна спадщина Почаївської лаври зазначеного періоду.

Метою статті є дослідити формування архітектурного комплексу Лаври періоду 1831-1920 рр.

У рамках статті висвітлено формування архітектурного комплексу Почаївської лаври в 1831-1920 рр. Головну увагу зосереджено на розбудові основних храмів Почаївської лаври, їх реставрації та збереженні.

Виклад основного матеріалу. Формування архітектурного обличчя Почаївського монастиря, який згодом отримує вищий статус - лаври - відбувалося під впливом не тільки, власне, релігійно-службових потреб, але й особливостей політичного, економічного, культурного життя краю держав, до складу яких він потрапляв у ті чи інші історичні періоди. Свій вплив справляли й ті тенденції, які з'являлися й поширювалися в архітектурі та мистецтві, зокрема сакральному.

Після польського повстання 1831 р. російська влада здійснила низку заходів, націлених на послаблення підвалин польського та українського національно-визвольного та національно-культурного рухів на західно-українських землях. Одним із таких кроків було рішення про ліквідацію Почаївського василіанського монастиря. Відповідну резолюцію цар Микола I підписав 10 жовтня 1831 р. Проте ще раніше було створено спеціальну комісію для опису та передавання майна православному духовенству [1, с. 53].

До списку переданих споруд увійшли чотири церкви (соборна Успенська, Печерна, св. Варвари, Тепла Св. Трійці на нижньому поверсі західного крила братського корпусу та Різдва Богородиці в полі), дзвіниця, братський корпус та кілька другорядних будівель, переважно господарського призначення [2, с. 24].

Загальне ставлення до василіанського монастиря з боку державних органів управління було упередженим, тож в останні роки існування монастиря будівельні роботи на його території були практично припинені.

Нові господарі одразу заходилися впорядковувати територію монастиря та здійснили деякі реставраційні заходи. Управління монастиря розраховувало на підтримку та допомогу влади. У 1832 р. архімандрит Інокентій звернувся до волинського губернатора з проханням виділити архітектора для керівництва реконструкцією та реставраційними роботами. Проте відповідь була негативною [3, с. 83].

Спочатку відсутність представницького архітектора певною мірою довелося компенсувати Францішекові Меховичу - тогочасному викладачеві механіки Кременецького ліцею, який згодом став досить відомим у Києві архітектором, професором Київського університету. За його участі в 1832 р. навколо братського корпусу було розібрано всі господарські будівлі, які захарачували прилеглу територію, реконструйовано старий бровар біля ставу, стайню і каретну, споруджено кузню. Проте якогось загального плану робіт у монастирі на той час не існувало [3, с. 84].

Ситуація змінилась у 1833 р., коли монастир набув поважного статусу лаври, який багато до чого зобов'язував настоятеля та монахів. Лавра мала стати форпостом відродження православ'я на Волині. Зрештою, це позитивно вплинуло й на позицію офіційної влади як на губернському, так і на загальнодержавному рівнях.

Уже восени 1833 р. із Петербурга до Почаєва прибув архітектор Михайловський із дорученням постійно перебувати при лаврі й самому вести всі першочергові будівельні справи. Однією з перших справ було спорудження довкола монастиря міцної огорожі - цегляного муру. Будівництво муру з каменю та цегли розпочалося у вересні 1833 р. і завершилося в 1836 р. Довжина муру становила 207 м, фундамент муру піднімався на 71 см [4, с. 98].

У 1835 р. за проектом архітектора Михайловського, замість старих воріт, розпочалося спорудження парадної вхідної брами з кількома допоміжними приміщеннями (усі мулярські та столярні роботи виконав селянин Власій Позняков). Історично встановлений під'їзд до монастиря і надалі зберіг свій напрямок. Проте лаврський статус монастиря і, головне, інші тенденції, пов'язані, із конфесійною приналежністю, відігравали в архітектурному формотворенні значну роль і зумовили образну специфіку новобудови. Святі ворота монастиря нагадують великий кіот із хрестом. Над воротами - велика, написана на стіні ікона Богоматері у вогняному стовпі. А на другому поверсі Святих воріт була збудована церква Різдва Пресвятої Діви Марії [4, с. 100].

Для новобудови архітектор обрав класицистичні засади архітектурної композиції, хоч класицизм як генеральний напрямок розвитку європейської архітектури на той час уже почав занепадати. Із урахуванням ландшафтної диспозиції нову браму спорудили на одній із найнижчих точок монастирської території. Східний фасад брами, звернений до похилого спуску в напрямку містечка, прикрасив чотириколонний портик на всю висоту двоповерхової будівлі [4, с. 101].

Західний фасад надбрамного корпусу з боку монастирського подвір'я отримав аналогічну ордерну композицію, але тут вона вже суто площинна. У ній замість об'ємних колон використано плоскі пілястри, що робить цей бік брами стриманішим і через це більш нейтральним щодо архітектурного середовища. Як зауважив В. Є. Рожко, надбрамний корпус - єдина лаврська споруда, побудована в суто класичному стилі, тому вона до певної міри вирізняється із загального архітектурного контексту [5, с. 235].

Ліворуч від Святих воріт розташувався архієрейський дім. У 1835 році в цьому будинку була відкрита церква Святих першопершовних апостолів Петра й Павла, яка розміщувалася в одному із залів другого поверху з південного боку з престолом на схід. Церква була збудована як пам'ять про відвідина у 1711 році Почаївської обителі імператором Петром I, коли він вирушав у Прутський похід. У 1891 році на верхньому поверсі архієрейського дому була влаштована церква Архістратига Михаїла [4, с. 104].

Після закінчення нової надбрамної будівлі Святих воріт, збудованих за проектом Михайловського, на черзі постало інше важливе питання - спорудження нової дзвіниці [5, с. 207], оскільки спроби привести до ладу попередню шляхом заміни даху й покрівлі не дали бажаного ефекту й потреба в значній реконструкції залишилась актуальною.

Через організаційні та фінансові обставини знадобилося ще декілька років, перш ніж справа дійшла до початку будівництва цієї найвищої лаврської споруди. Лише 25 червня 1861 р. урочисто заклали нову дзвіницю.

Місце спорудження нової дзвіниці співпало з тим, де колись стояла дзвіниця стара. Завдяки цьому збереглося вдале архітектурно-просторове співвідношення з основними лаврськими будівлями, за якого дзвіниця - новоутворений найвищий елемент архітектурного ансамблю - не тяжіла над Успенським собором високою масою. Важливо, що вільним залишався й простір між головною лаврською брамою та головним входом до Успенського собору [4, с. 99]. Помітним є наполегливе прагнення архітектора стилістично наблизити архітектурні форми дзвіниці до форм Успенського собору. Тож фасадна композиція дзвіниці розчленована по

вертикалі на чотири яруси, кожен із яких оформлено композитним ордером. Пластика ордера трансформується в міру висотного розкриття: від пілястрового типу (перший та другий яруси) через тричетвертні пристінні колони (третій ярус) до повних об'ємних колон у найвищому підбаневому рівні.

У викладі лаврського історіографа Амвросія хронологія будівництва мала такий вигляд: 1862 р. - спорудження фундаментів та зміцнення їх контрфорсами; 1863 р. - зведення цокольної частини; 1864 р. - улаштування баз колон та пілястр; 1865 р. - будівництво першого двоповерхового ярусу; 1866-1868 рр. - спорудження відповідно другого, третього та четвертого ярусів; 1869 р. - улаштування даху й покрівлі; 1871 р. - повне завершення будівництва. Як бачимо, спорудження дзвіниці розтягнулося на десять років. Утім, на той час, до того ж з урахуванням масштабу споруди, це не був надто тривалий термін [6, с. 74].

Лаврська дзвіниця своєю витонченістю доповнила архітектурний ансамбль Почаївської лаври. П. Д. Ричков і В. Д. Луц указують, що дзвіниця сьогодні - це чотириповерхова споруда, перший поверх якої має форму хреста, інші ж чотирикутні [4, с. 105]. Північний та південний фронти прикрашені масивними колонами, над вхідними дверима - напівкруглий вирізьблений карниз. Над ним - ікона Божої Матері Почаївської, яка наче осяє увесь лаврський двір. А північний бік прикрашено іконою преподобного Іова Почаївського - стража святої обителі.

На третьому поверсі розміщені дзвони - їх на дзвіниці двадцять п'ять. Найбільший дзвін важить 11 тонн 504 кг [4, с. 106].

Так звана Тепла (зимова) церква Св. Трійці, облаштована ще за василіян, тривалий час займала порівняно невелике приміщення на першому поверсі західної частини братського корпусу і не лише була затісною, але й мала незручний доступ [4, с. 100]. Тому в 1861 р. розпочалися роботи з упорядкування для неї нового приміщення, цього разу - у східному крилі братського корпусу. Для збільшення внутрішнього простору було розібрано перекриття між першим і другим поверхами, а вхід до церкви влаштовано з монастирського двору. Через рік нову Теплу церкву було освячено, хоча внутрішнє її оформлення тривало ще кілька років.

У 1862 р. на верхньому ярусі нової Теплої церкви, що утворився на місці коридору колишнього другого поверху, стараннями відомого лаврського історіографа отця А. Хойнацького встановлено окремий престол на честь Перемоги Божої Матері над турками і татарами. 23 липня 1875 р. - у день 200-річного ювілею цієї події - його було освячено [7, с. 26].

У 1860 році намісником Почаївської лаври було призначено архімандрита Антонія (1860-1866 рр.). За його каденції у 1862 році було збудовано церкву на честь святої Трійці (нині церква називається Похвали Пресвятої Богородиці). Вона розташована у східному крилі Братського корпусу. У 1874 році відбулися реставраційні роботи у Похвальній церкві, а саме лаврські майстри розписали її фресками [3, с. 164].

Монастир став великим паломницьким центром. Сюди з ранньої весни до пізньої осені йшли пішки тисячі православних християн, щоб поклонитися його святиням [1, с. 34].

Після закінчення будівництва нової дзвіниці виникла потреба в новому благоустрої дворової території. У 1873 р. розпочалося масштабне бруккування двору; саме тоді всю його територію було засаджено липами. Вар-

тість будівництва дзвіниці склала 80000 рублів. 19 листопада 1886 року для Лаврської дзвіниці було виготовлено новий дзвін. Він важив 11 тонн, а било дзвона мало вагу 328 кг. Ціна дзвона становила - 14000 рублів [7, с. 364].

У 1878 р. лаврі було передано напівзруйновану споруду колишньої Почаївської ратуші. Ця простора одноповерхова будівля мала вигляд замкненого в плані квадрата з внутрішнім двориком. Із південного боку фасад ратуші прикрашав чотириколонний класицистичний портик. Раніше в ратуші, крім адміністративних, були складські й торговельні приміщення. Разом із кількома меншими будинками вона утворювала головну містечкову площу - так званий ринок [8, с. 274].

У середині 1880-х років лаврському управлінню довелося вирішувати проблему інженерного облаштування галереї перед головним входом Успенського собору. Для надійнішого захисту розташованих під нею церковних приміщень над склепіннями Печерної церкви змонтували потужні металеві конструкції у вигляді великопрогонових балок та арок, поверх яких було влаштовано асфальтове покриття.

Під Печерною церквою на всю її довжину розташоване приміщення, до якого з південного боку прилягає прямокутна в плані прибудова допоміжного призначення на високому цокольному поверсі. Аналізуючи старовинні гравюри, І. І. Огієнко висловив припущення, що саме на місці цієї прибудови розташовувалася колись найстаріша, давно вже неіснуюча Успенська церква XVI ст. За о. василіян тут, була каплиця св. Миколая. З південного боку розташовувався старий чернечий цвинтар, хрести якого можна помітити на гравюрі Н. Зубрицького. У XIX ст. під час правління єпископа Арсенія (1848-1860 рр.) у цій прибудові було розміщено нову церкву в ім'я святих Антонія та Феодосія Печерських [3, с. 164].

Наприкінці XIX - на початку XX ст. на території Почаївської лаври постало ще кілька новобудов, серед яких своїми розмірами вирізнявся службовий корпус у північній частині монастиря. Первинним його призначенням було розміщення тут друкарні, іконописної майстерні та братської лікарні з власною теплою церквою [4, с. 106].

Окрім цього, за каденції архімандрита Іринея (1891-1895 рр.) було споруджено двоповерховий будинок, у якому розміщувалися лаврська школа, друкарня й фотостудія [8, с. 275].

Уже на той час службовий корпус явно домінував у північній панорамі лаври завдяки своєму масивному об'ємові, але з позиції мистецтва, як указують дослідники, у ньому важко знайти якісь оригінальні риси. Вочевидь, праві ті з них, які вважають, що цій споруді від початку було відведено маргінальну роль, тому архітектор обмежився досить скромним набором декоративних засобів опорядження фасадних площин [4, с. 87]. Монотонні ряди віконних прорізів з південного боку дещо оживили три ледь виступаючі ризаліти з трикутними фронтонами [9, с. 78].

Наприкінці XIX ст. між дзвіницею та новим службовим корпусом постала водонапірна башта, яка органічно доповнила північний просторовий ареал лаври. Біля північно-західного в'їзду до лаври було споруджено двоповерхову церковнопарафіяльну школу, яка опинилася за монастирським муром і, на відміну від водонапірної башти, фактично не претендувала на будь-який композиційний зв'язок із лаврським ансамблем [10, с. 14].

У 1898 р. весь православний світ, а з ним і лавра, урочисто відзначили 900-річний ювілей хрещення Русі. На честь цієї важливої історичної події поряд з Успенсь-

ким собором було споруджено муровану капличку. Її архітектурне обличчя виразило доволі майстерне поєднання візантійських, барокових і класичних засобів формотворення. Капличка розташовувалась лише за кілька метрів від північної стіни собору на продовженні його продовжної осі [4, с. 110].

У 1902-1914 роках архімандритом лаври був архієпископ Волинський і Житомирський Антоній (Храповицький). У цей період, як пише С. Жук, обитель знову розквітла: урочисті богослужіння, невичерпні потоки прочан, багаті пожертви, три єпископські хіротонії, відвідання ієрархів (Патріарха Антіохійського Григорія, митрополита Димитрія, згодом Патріарха Сербського та інших), спорудження братської лікарні, місіонерські з'їзди в стінах Лаври, залучення до неї студентів духовних академій, які любили проводити тут канікули, відкриття філії Почаївської друкарні в Житомирі, збільшення братії та кілька випадків зцілень [11, с. 54].

Щоправда, у житті лаври були тоді й окремі неприємні моменти: пожвавлення політичних процесів позначилося на її житті та діяльності. Деякі монахи стали активними членами "Союзу російського народу". Проте, варто зазначити, що владику Антоній не схвалював жодних проявів політиканства з боку ченців [3, с. 268].

Продовжуючи опис архітектурних пам'яток Почаївської лаври, які постали на початку XX ст., варто зупинитися і на соборі Св. Трійці. Ініціатива його будівництва як другого лаврського собору належала тодішньому волинському архієпископові Антонію Храповицькому. Побудова Троїцького собору (1906-1911 рр.) стала найважливішою подією в житті лаври того часу. Собор був побудований у стилі православної старовини XV століття і став точною копією (учетверо більшою) іншого Троїцького собору, що розташований у Троїце-Сергіївській лаврі.

Новий храм Почаївської лаври спроектував архітектор О. В. Щусев (1873-1949 рр.), у майбутньому - академік [4, с. 112]. Саме йому, тоді ще молодому архітекторові, у 1905 р. було доручено розробити проект споруди.

Вибір замовником архітектора був, звичайно, не випадковим, оскільки О. В. Щусев на цей час уже встиг добре зарекомендувати себе в очах єпархіального керівництва відновлювальними роботами, пов'язаними з відомою давньоруською церквою св. Василя в Овручі [4, с. 113].

В основу планувального рішення нового собору було покладено шестистовпний тринавовий храм із трьома напівциркульними апсидами, зорієнтованими на схід. Головні, середні, поздовжня та поперечна нави у 1,5 раза ширші від бічних.

Позолочена баня собору Св. Трійці, підтримувана барабаном, має виразну шоломоподібну форму. Західний притвор приблизно вдвічі нижчий від основного храмового об'єму. Відповідно до внутрішніх поздовжніх наві план притвору поділений на три частини, із яких північна переходить у масивну круглу вежу зі сходами на хори. Ця вежа - очевидна ремінісценція зі щусівської версії реставрації овруцької церкви св. Василя. Як і в Троїцькому соборі Сергіївської лаври, її фасадні площини розчленовані ледь виступаючими лопатками, що розширюються догори, утворюють різновеликі закома-ри [8, с. 184].

Окремо варто зупинитися на формі даху собору Св. Трійці, збудованого за проектом О. В. Щусева. З висоти лаврської дзвіниці добре помітна його проста геометрична форма у вигляді чотирьох плоских схилів, що в центрі сходяться до підкупольного барабану. З рівня

землі можна побачити лише просту горизонтальну лінію зверху дахових схилів, до якої майже впритул знизу добігають закомари. Цікавим і водночас показовим є те, що приблизно так само на час виконання проекту виглядало й покриття Троїцького собору Сергіївської лаври аж до його реставрації за проектом В. Балдіна в 1953 р.

Місце під будівництво нового собору було відведено на території, яку колись займала резиденція М. Потоцького [4, с. 114]. Спорудження собору на цьому місці залишало лише два сприятливих напрямки для гарного зорового розкриття - західний та південний, тобто ті, що були зорієнтовані на існуючий лаврський комплекс. О. В. Щусєв дуже тактовно й уміло врахував ці просторові чинники, підкресливши головні осі південного й західного фасадів виразними за формою вхідними порталами. Вісь західного порталу була спрямована на братський корпус уздовж північної стіни лаврської дзвіниці. Кругла вежа на північно-західному розі храму зацентрувала просторову межу між різними частинами архітектурного середовища [5, с. 48].

Підкреслюючи важливе композиційне значення південного й західного порталів, О. Щусєв передбачив суцільне заповнення їх лицьової поверхні мозаїковим живописом. Відомо, що для живописних робіт було запрошено майстра М. Реріха [9, с. 78].

Окрім уже згаданих головних храмів Почаївської лаври, доцільно назвати ще кілька додаткових вівтарів із власними престолами, які з'явилися в межах наявних споруд у XIX ст.

Почаївську лавру не раз відвідували російські імператори. Результатом відвідин стали два нових вівтарі в Успенському соборі, влаштовані на галереях другого ярусу над бічними навами. Ще в 1844 р. на східній галереї з'явився вівтар в ім'я св. Миколая Чудотворця - пам'ять про те, що лавру відвідав цар Микола I [7, с. 284]. А в 1861 р. на західній галереї встановлено іконостас та престол в ім'я св. князя Олександра Невського - пам'ятка про відвідини імператора Олександра II [6, с. 128].

Як і головний соборний вівтар, вівтарі обох горішніх церков звернені на північ. Таку архітектурну особливість було придумано ще М. Потоцьким як засіб візуального поєднання нижнього та верхнього ярусів собору.

У 1914 році почалася Перша світова війна, вона зачепила й Почаївську лавру. Побоювання можливих пограбувань монастиря австро-угорськими військами спонукали його управління вивезти всі цінності: від дзвонів до архіву, бібліотеки й заводу свічок.

У 1920 році після підписання Ризького мирного договору західна частина Волині потрапила до складу II Речі Посполитої. Почаївська лавра опинилася під юрисдикцією митрополита Варшавського Георгія.

Нові обставини мали свій вплив на стан і збереження архітектурного ансамблю лаври [3, с. 83]. Існуванню лаври як православної обителі після Ризького мирного договору загрожувала ревіндикація - передавання храмів католицькій церкві. Православне населення регіону виступило проти цього. Як і проти деяких інших нововведень, зокрема, щодо переходу з юліанського на григоріанський календар. У червні 1925 року було отримане розпорядження про перехід із 15 червня на новий календарний стиль. Духівництво звернулося до православного населення краю із закликком не приймати цього нововведення, оскільки саме через нього, мовляв, могли порушитися принципи православного життя, його соборність і, як наслідок, - розкол Церкви, порушення її канонів [9, с. 79].

Комплекс архітектурних споруд Почаївської лаври,

укріплений оборонними кам'яними стінами з контрфорсами, і досі має вигляд величний. Цікавим фактом є те, що монастир має блоковану композицію, у якій розкривається простір внутрішнього подвір'я. Цей простір дає змогу сприймати будівлі з різних точок споглядання [12, с. 64].

Висновки

Отже, у період XIX - початку XX ст. сформувалось ядро архітектурного комплексу Почаївської лаври. У 1938 р. відомий громадський діяч і дослідник краю С. Жук відзначав, що на той час у лаврі вже було збудовано Святі ворота, дзвіницю, архірейський дім (нині іконно-книжкова крамничка), відкрито свічний завод, готель (нинішня діюча семінарія), паломницький дім, братську лікарню. Монастирські землі перетворилися на високопродуктивні сільськогосподарські угіддя, сади, ставки - усе це давало змогу утримувати не тільки монастир, а й благодійні їдальні, лікарні, притулки [11, с. 46]. Вочевидь, значна частина прибутків лаврського господарства йшла на утримання й реставрацію будівель монастиря, зокрема його величних храмів.

На формування історико-культурного обличчя Почаївської лаври впливали різноманітні обставини політичного, економічного, культурного характеру. Санкції царського уряду проти польського національно-визвольного та українського національно-культурного рухів спричинилися й до зміни власників монастиря в Почаєві, який від василіян перейшов до Російської православної церкви. Це, у свою чергу, позначилося на стилістиці архітектурних споруд відповідного періоду. Серед культурних впливів відзначимо те, що розбудова лаври тісно пов'язана з творчістю видатних архітекторів, скульпторів, художників, різьбярів, будівничих.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дубилко І. Почаївський монастир в історії нашого народу / І. Дубилко. - Вінніпег : Інститут дослідів Волині, 1986. - 115 с.
2. Гудима А. Почаївський монастир в історичній долі українства / А. Гудима. - Тернопіль : Підручники і посібники, 2003. - 40 с.
3. Огієнко І. І. Свята Почаївська лавра / І. І. Огієнко ; [упоряд., авт. передмови М. С. Тимошик]. - К. : Наша культура і наука, 2004. - 440 с.
4. Ричков П. Д. Почаївська Свято-Успенська лавра / П. Д. Ричков, В. Д. Луц. - К. : Техніка, 2000. - 136 с.
5. Рожко В. Є. Українське православне церковне мистецтво Волині (IX - XX ст.). Історико-краєзн. нарис / В. Є. Рожко. - Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2006. - 400 с.
6. Амвросий. Сказание историческое о Почаевской Успенской лавре бывшего наместника Лавры архимандрита Амвросия. - Почаев, 1886. - 313 с.
7. Хойнацкий А. Ф. Почаевская Успенская лавра. Историческое описание / А. Ф. Хойнацкий ; [испр. и доп. Г. Я. Крыжановским]. - Почаев, 1897. - 557 с.
8. Рожко В. Є. Православні монастирі Волині і Полісся / В. Є. Рожко. - Луцьк : Медіа, 2000. - 692 с.
9. Ричков П. Д. До історії формування архітектурного ансамблю Почаївської лаври / П. Д. Ричков // Архітектурна спадщина України. - 1995. - Вип. 2. - С. 78-79.
10. Горбаченко Т. Почаївський монастир в контексті історії та духовності українського народу / Т. Горбаченко. - Тернопіль : Богдан, 1995. - С. 14-15.
11. Жук Семен. Короткий історичний нарис Почаївської Успенської лаври / Семен Жук. - Кременець : Церква і Нарід, 1938. - 70 с.
12. Логвин Г. Н. По Україні. Стародавні мистецькі пам'ятки / Г. Н. Логвин. - К. : Мистецтво, 1968. - 464 с.

Мартынив Юрий,

соискатель кафедры древней и средневековой истории

Тернопольского национального педагогического университета имени В. Гнатюка

ФОРМИРОВАНИЕ АРХИТЕКТУРНОГО КОМПЛЕКСА ПОЧАЕВСКОЙ ЛАВРЫ В 1831-1920 гг.

В статье исследуется формирование архитектурного ансамбля Почаевской лавры в период с 1831-го по 1920-й год. На основе анализа архитектурных проектов храмов Почаевской лавры периода XIX-XX вв. раскрыты особенности архитектурных стилей сооружений. Отмечено, что развитие Лавры тесно связано с творчеством выдающихся архитекторов, скульпторов, художников, резчиков, строителей. Показано, как на формирование историко-культурного лица Почаевской лавры влияли разнообразные обстоятельства политического, экономического, культурного характера.

Ключевые слова: *Волынь; Почаевская лавра; архитектура; искусство; культурное наследие; монастырь; собор.*

Martyniv Yurii,

postgraduate of ancient and medieval history of Ternopil National Pedagogical University V. Hnatiuk

THE FORMATION OF ARCHITECTURAL COMPLEX OF POCHAIVSKA LAVRA IN 1831-1920 YEARS

The article examines the formation of an architectural ensemble of Pochaivska Lavra in 1831-1920 years, which in the middle of XX century was given the status of historical and cultural monument. Based on the analysis of architectural designs of the churches of lavra, revealed the features of the architectural styles of buildings of XIX-XX centuries. It is noted that the construction of the lavra is closely connected with the work of prominent architects, sculptors, painters, carvers, builders.

Important place in the development of the architectural complex Pochaiv laurels held political relations since 1831, following the defeat of the Polish uprising Pochaivskiy monastery was transferred to the Russian Orthodox Church.

During this period there has been construction of new buildings, restoration of old. A special place in the architectural construction was attached storage architectural styles, which in turn preserves the cultural heritage Pochaiv laurels.

In the nineteenth to the early twentieth century were built the following main buildings and churches in the monastery Pochaiv: Holy Gate 1835, Bell Tower 1861-1871, Church of Our Lady of Praise 1862, office building 1895, Chapel 1998 remodeled the monastery, wall, warm church in 1862 which was built in the XVIII century. Event in the Grand Pochaiv Monastery was the construction of the Triple Cathedral, which was built in 1906-1911 architect A. Schusev. The cathedral was built in the style of ancient Orthodox XV century and was an exact copy (four times) more Trinity Cathedral, is located in the Trinity - St.

On the construction of the monastery complex architectural work of such masters as skilled personnel L. Dolinsky, A. Schusev, G. Roerich taryad other famous architects, painters and sculptors.

Thus, during the nineteenth and early. Twentieth century. formed the core of the architectural complex Pochaiv Monastery, which until now pleases visitors with its grandeur.

Keywords: *Volyn; Pochaivska Lavra; architecture; cultural heritage; art; monastery; church; cathedral.*

REFERENCES

1. Dubylko I. (1986), Pochaivskiy monastery in the history of our nation, Institute of experiments Volyn, Winnipeg, 115 p. (ukr).
2. Hudyma A. (2004), Pochaivskiy convent in the historical fate of Ukrainians, Ternopil, 40 p. (ukr).
3. Ohienko I. I. (2004), Holy Monastery Pochaevska, Kyiv, 440 p. (ukr).
4. Rychkov P., Lutz V. (2000), Pochaevska Holy Dormition Monastery, Kyiv, 136 p. (ukr).
5. Rozhko V. (2006), Ukrainian Orthodox church art Volyn (IX - XX century), Volyn Oblast Printing, Lutsk, 400 p. (ukr).
6. Amvrosiy (1886), Legend of historical Pochayevskaya Assumption Monastery Lavra former governor Archimandrite Amvrosiy, Pochaev, 313 p. (rus).
7. Khoynatskiy A. F. (1897), Pochaevskaya Assumption Monastery. Historical description, Pochaev, 557 p. (rus).
8. Rozhko V. (2000), Orthodox monasteries of Volyn and Polissia, Lutsk, 692 p. (ukr).
9. Rychkov P. D. (1995), Before the formation of the architectural ensemble Pochaiv laurels, *The architectural heritage of Ukraine*, issue 2, pp. 78-79 (ukr).
10. Horbachenko T. (1995), Pochaivskiy monastery in the context of the history and spirituality of the Ukrainian people, Ternopil, pp. 14-15 (ukr).
11. Zhuk S. (1938), A brief historical sketch Pochaiv Assumption Monastery, Kremenets, 70 p. (ukr).
12. Lohvyn H. N. (1968), For Ukraine. The ancient artistic monuments, Kyiv, 464 p. (ukr).

© *Мартынив Юрий*

Надійшла до редакції 26.12.2013